

Dilrabo ISROILOVA,

O'zbekiston Milliy universiteti

"Pedagogika nazariyasi va pedagogik ta'limotlar tarixi" yo'nalishi tayanch doktoranti

E-mail : dilrabo_isroilova@mail.ru.

Tel: (97) 397 04 74

O'zbekiston Milliy universiteti, p.f.f.d. G.A.Abdullayeva taqrizi asosida

TALABALARNING O'ZARO MUNOSABATLARIDA INSONPARVARLIK VA MILLATLARARO TOTUVLIK TUSHUNCHASINI RIVOJLANTIRISH

Annotatsiya: Ushbu maqolada talabalarning o'zaro munosabatlarida insonparvarlik va baynalmilar tarbiyani takomillashtirish texnologiyasi yoritib berilgan. Maqolaning asosiy maqsadi insonparvarlik va millatlararo totuvlik tushunchalarini talabalarga singdirish omillaridan iborat.

Kalit so'zlar: Globallashuv, turli millat va elat vakillari, insonparvarlashtirish, pedagogik jarayoni, kognitiv, ma'naviy va faol salohiyat, insonparvarlik, konstitusiyaviy huquq va erkinliklari, bag'rikenglik, millatlararo fuqarolararo hamjihatlik va totuvlikni mustahkamlash.

РАЗВИТИЕ КОНЦЕПЦИИ ГУМАННОСТИ И МЕЖНАЦИОНАЛЬНОГО СОГЛАСИЯ ВО ВЗАИМООТНОШЕНИЯХ СТУДЕНТОВ

Аннотация

В данной статье описана технология совершенствования гуманитарного и международного образования во взаимодействии студентов.

Ключевые слова: Глобализация, представители разных национальностей и народов, гуманизм, укрепление педагогического процесса, познавательного, духовно-деятельного потенциала, гуманизма, конституционных прав и свобод, толерантности, международной гражданской солидарности и согласия.

DEVELOPING THE CONCEPT OF HUMANITY AND INTERNATIONAL HARMONY IN STUDENTS' INTERACTIONS.

Annotation

This article describes the technology of improving humanitarian and international education in students' interactions.

Key words: Globalization, representatives of different nationalities and peoples, humanization, pedagogical process, cognitive, spiritual and active potential, humanitarianism, constitutional rights and freedoms, tolerance, strengthening of international civil solidarity and harmony.

Ma'lumki, bugungi kunda globallashuv hodisasi turli millat va elat vakillarining bir-biriga yaqinlashuv jarayoni bilan ham izohlanadi. Bu ayniqsa, yoshlar qatlami, xususan talabalar bilan bog'liq munosabatlarda faol namoyon bo'ladi. Turli millat yoshlarining bilim olish maqsadida birlashishi, bir-biri bilan faol muloqotga kirishi ulardan muayyan ijtimoiy-madaniy malakalarni talab qiladi. Maqolaning kirish qismida talabalarda millatlararo muloqot madaniyatini shakllantirish millatlararo totuvlik, bag'rikenglik, turli xalqlar, yetnik birliklarga mansub yoshlarning madaniy hamkorligi, o'zaro muloqotini shakllantirish va rivojlantirish haqida so'z yuritiladi. Keyingi paytlarda xalqaro tashkilotlar tomonidan barcha xalqlar uchun konsensusga asoslangan, o'zaro muloqot madaniyatiga tayanuvchi yondashuvlarni faol tadbiq yetishga dolzarb masala sifatida ye'tibor qaratilmoqda.

Hozirgi zamonada, moddiy boyliklarga intilish davrining o'ziga xos xususiyati ma'naviyatning tanazzulga yuz tutishi, yuksak axloqiylik, oliy g'oyalarning qadsizlanishiga sabab bo'lmoqda. Odam ruhiy kambag'al bo'lib qoldi. Uning tashvishlari ko'proq shaxsiy farovonlikka qaratilgan. Shu orada zamonaviy o'qitish usullari yaxlit ta'lim jarayonini o'qitish tizimidan siqib chiqardi. Axloqiy va ma'naviy shaxsni shakllantirish kabi o'qitish maqsadlari rejada mavjud bo'lsa-da, ular faqat qo'shimcha yedi. Yendi yesa, ma'naviyat, odob-axloq, insonparvarlik, shaxs kamoloti tizimlarini izlash yo'lida ta'lim sohasini yangilash zarurligi sezilmoqda.

Insonparvarlik - bu shaxsning sifati bo'lib, uning axloqiy va psixologik xususiyatlarining yig'indisi bo'lib, insonga yeng oliy qadriyat sifatida ongli va yempatik munosabatni ifodalaydi. Insonparvarlik nuqtai nazaridan ta'limning yakuniy maqsadi har bir shaxsning to'laqonli faoliyat, bilim va muloqot subektiga, ya'ni bu dunyoda sodir bo'layotgan voqealar uchun javobgar, yorqin, mustaqil mavjudotga aylanishi mumkinligidir. Hozirgi vaqtda ta'limni insonparvarlashtirish ta'lim tizimini rivojlantirishning zamonaviy ijtimoiy tendensiyalarini aks ettiruvchi yeng muhim ijtimoiy-pedagogik tamoyil sifatida qaralmoqda. Bu holda ta'limning asosiy ma'nosi shaxsni rivojlantirish, uning kognitiv, ma'naviy va faol salohiyatini faollashtirishga aylanadi. Ta'limni umumlashtirilgan ma'noda insonparvarlashtirishni pedagogik jarayon subektlari o'rtasidagi munosabatlarni bir-birining shaxsiga o'zaro hurmat qilish asosida qurish sifatida tavsiflash mumkin. Shu bilan birga, pedagogik jarayonning mohiyati ijtimoiy tajribani shaxsiy tajribaga maqsadli aylantirishga erishishga aylanadi. Insonparvarlik tamoyili pedagogik jarayon ishtirokchilari, o'qituvchi va o'quvchilar o'rtasida aloqalar o'rnatilishini belgilaydi. U shaxsning umumiy madaniy, ijtimoiy, axloqiy va kasbiy rivojlanishining birligini nazarda tutadi. Bu jarayon o'quvchi ta'lim subyekt sifatida namoyon bo'lganda yeng yaxshi xususiyat kasb yetadi. Insonparvarlik tamoyili pedagogik jarayon ishtirokchilari, o'qituvchi va talabalar o'rtasida aloqalar o'rnatilishini belgilaydi. U shaxsning umumiy madaniy, ijtimoiy, axloqiy va kasbiy rivojlanishining birligini nazarda tutadi. Bu jarayon o'quvchi ta'lim subyekt sifatida namoyon bo'lganda yeng yaxshi xususiyat kasb yetadi.

Maqolaning nazariy jihatlariga e'tibor berar ekanmiz, Bugungi kunda mamlakatimizning turli hududlarida 130 dan ortiq millat va yelat vakillari yurtdoshlarimiz bilan bir oila farzandlaridek ahil va inoq yashab kelishmoqda. Ular umumiy uyimiz - jonajon O'zbekistonimiz ravnaqi yo'lida birlashib, barcha soha va tarmoqlarda fidokorona mehnat qilmoqda, rivojlangan bozor iqtisodiyoti va kuchli fuqarolik jamiyatiga asoslangan huquqiy demokratik davlat qurishga munosib hissa qo'shmoqda. Hozirgi kunda bag'rikenglik insonparvarlik madaniyatini rivojlantirish, millatlararo fuqarolararo hamjihatlik va totuvlikni mustahkamlash, yosh avlodni shu ruhda va shu asosda, Vatanga muhabbat va sadoqat ruhida tarbiyalash davlatimiz siyosatining muhim ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylanib kelmoqda.

Yurtimizda hukm surayotgan milliy va umuminsoniy qadriyatlar uyg'unligini kelgusida yangi bosqichga ko'tarish uchun hurmatli prezidentimiz oldimizga quyidagi maqsadlarni qo'yimoqda:

- jamiyatda fuqarolarning konstitusiyaviy huquq va erkinliklarini, ularning jinsi, irqi, millati, tili, dini, ijtimoiy kelib chiqishi, e'tiqodi, shaxsiy va ijtimoiy mavqeidan qat'i nazar, qonun oldidagi tengligini ta'minlashga qaratilgan tizimli va izchil faoliyatni samarali tashkil yetish;

- millatlararo munosabatlar sohasida tizimli asosda ilmiy, jumladan, ijtimoiy tadqiqotlar olib borish, shuningdek, mazkur yo'nalishdagi jarayonlar rivojining muttasil monitoringini yo'lga qo'yish;
- millatlararo munosabatlar sohasida ilmiy maqolalar, kitoblar, ilmiy-tadqiqot materiallarini tayyorlash ishlarini kuchaytirish;

- yetakchi mahalliy va xorijiy olimlar, ekspertlar va mutaxassislar ishtirokida o'tkazilayotgan millatlararo munosabatlar sohasida ilmiy-nazariy va ilmiy-amaliy konferensiyalar, anjumanlar, seminarlar, davra suhbatlari, ma'ruzalar va boshqa tadbirlarning samarasini oshirish;

- millatlararo munosabatlar sohasidagi muammolarni o'rganish va ularni hal yetishda xorijiy tajribani tahlil qilish hamda O'zbekiston sharoitida ana shu tajribadan foydalanish bo'yicha takliflar ishlab chiqish;

- jamiyatda ko'p millatli katta oila his-tuyg'usini, mamlakatimizda yashayotgan turli millat va yelat vakillari o'rtasida do'stlik va totuvlikni yanada mustahkamlash, yosh avlodni Vatanga muhabbat va sadoqat ruhida tarbiyalash, fuqarolarning teng huquqliligini va ularning konstitutsiyaviy huquq, erkinliklarini ta'minlash.

Bu kabi vazifalarni amalga oshirishda biz pedagoglar uchun ham o'z yo'nalishimiz doirasida kasbimizga masuliyat hissini yuklatib kelmoqda. Biz pedagoglar doimo ta'lim-tarbiya jarayonini boshqaruvchi asosiy kuch yekanmiz bu jarayoning qanday vujudga kelganiga, bu jarayonda bizga yuklatilgan muhim vazifalarni unutmasligimiz lozim. "Insonparvarlik pedagogika"si zamonaviy tarbiya nazariyasi va amaliyotida asosiy yo'nalishlardan biri xisoblanib. Insonparvarlik pedagogika yo'nalishi XXasning 50-yillari oxiri-60-yillarining boshlarida AQShda paydo bo'lgan yo'nalish bo'lib, Insonparvarlik pedagogikasining falsafiy-g'oyaviy yo'nalganligi pedosentrizm g'oyalariga yaqin. Pedosentrizm - tarbiyaviy konsepsiya bo'lib, oilaning qiziqishlari faqat bolaga qaratiladi. Insonparvarlik pedagogikasi yesa yangicha tarbiyalash va "progressivizm" pedosentrizmi g'oyalariga yaqinroq. Pedagog mutaxassislardan u bolani qanday bo'lsa, shundayligicha qabul qilishni, uning sezgisi va yehtiyojlarini his yetishni talab yetadi. Rivojlangan davlatlardan biri bo'lgan AQShda yesa u boshlang'ich, o'rta va oily maktabda o'quv kurslarining mazmuniga va qurilishiga ta'sir ko'rsatadi bu esa o'qish sifatini yaxshi bo'lishi olib keldi.

Insonparvarlik deganda inson insonga dushman yemas, balki do'stligi va xayrixohlik demakdir. Bu qo'shningizga yordam berish, uni muammolar va qiyinchiliklardan himoya qilish istagi. Gumanizm, shuningdek, inson atrofidagi odamlarga sabr-toqat ko'rsatishi bag'rikenglik tushunchasi bilan chambarchas bog'liq. Insonparvarlik barcha odamlarning teng huquqliligini, ularning fikr va his-tuyg'ularini erkin ifoda yetishni targ'ib qiladi va shuningdek ularni teri rangiga yoki diniga qarab hukm qilmaydi. Insonparvar inson faqat o'z aql-idroki va ijtimoiy me'yorlari asosida boshqariladigan hayvon instinktlari yo'liga ergashmaydi.

Zamonaviy davr insonparvarlik g'oyasiga o'ziga xos tuzatishlar kiritdi. Iqtisodiy beqarorlik, xalqlar o'rtasida jiddiy nizolarga olib keladigan millatchilikning avj olishi, aholining muhim qismining turmush darajasining pastligi insoniyatning, butun xalqlarning va har bir alohida shaxsning omon qolish muammosini keltirib chiqaradi. Axloqiy qadriyatlarda sezilarli o'zgarishlar ro'y bermoqda - kollektivizm, jamoat manfaati uchun g'amxo'rlik tobora ko'proq xudbinlik bilan almashtirilmoqda. Yosh avlodning bilim darajasi pasayib bormoqda. G'arbning "ommaviy" madaniyatining kuchli hujumi odamlarning ma'naviy salomatligiga jiddiy zarar yetkazadi. Bularning barchasi, istisnosiz, insonparvarlik tarbiyasi - yosh avlodni insoniyat tarixi oldida o'z xalqi va o'z taqdiri uchun mas'uliyatni anglagan holda tarbiyalash muammosini dolzarblashtiradi.

Maqolaning amaliy jarayonida nazar solar ekanmiz, Insonparvarlikda barcha belgilar bir-biri bilan shunday bog'langanki, ulardan kamida bittasini amalga oshirish uchun real shart-sharoitlarning yo'qligi ushbu axloqiy hodisaning butun yaxlitligini buzadi va muqarrar ravishda insoniylikning buzilgan, qarama-qarshi shaklda namoyon bo'lishiga olib keladi. yoki ikkiyuzlamachilik zarurligiga yoki xayriyani inkor yetishga. Shunday qilib, inson farovonligiga g'amxo'rlik qilish insonparvarlikdir. Ammo, agar ma'lum bir shaxsning farovonligi uning qadr-qimmatini kamsitish, boshqa odamlarning qadr-qimmatiga zarar yetkazish hisobiga yaratilgan bo'lsa, xatti-harakatlar g'ayriinsoniy bo'lib qoladi .

Yaxshi o'qituvchilar har doim o'quvchilarning darsda muvaffaqiyat qozonishlariga yordam berish uchun o'z usullarini yaxshilash yo'llarini izlaydilar. Turli xil o'qitish nazariyalari va usullari o'qituvchilarga turli talabalar bilan ularning ta'lim uslublari va qobiliyatlari asosida muloqot qilishlariga yordam beradi. Talabalarga yo'naltirilgan o'qitish strategiyalari ko'pincha o'quvchilarga yaxshiroq o'rganish va o'sishga yordam berishda katta muvaffaqiyatlarga yerishadi. O'quvchiga yo'naltirilgan yondashuvlar o'quvchini ta'lim muhitida obro'-ye'tiborga aylantiradi va ular ta'limning markazida bo'lishini ta'minlashga yordam beradi va o'z bilimlarini nazorat qiladi.

Talabaga yo'naltirilgan ta'lim g'oyasi harakatdagi insonparvarlik tamoyilining namunasidir. Hozirgi va intiluvchan o'qituvchilar o'quvchilarga yo'naltirilgan ta'lim va o'z sinflarida qo'llanilishi mumkin bo'lgan boshqa gumanistik yondashuvlarni o'rganishdan foyda olishlari mumkin. Ushbu yondashuvlar talabalarga haqiqatan ham o'rganish va akademik muvaffaqiyatga yerishish uchun juda muhim bo'lishi mumkin.

Gumanizm tamoyili o'z-o'zini namoyon qilishga olib keladigan bir nechta muhim fikrlarni o'z ichiga oladi. O'z-o'zini namoyon qilish - bu sizning barcha yehtiyolaringiz qondirilganda, siz o'zingiz bo'lishi mumkin bo'lgan yeng yaxshi odamga aylangansiz va siz qoniqasiz. Maslou va gumanistlar ko'pchilik odamlar o'z-o'zini anglashga yerisha olishlariga ishonmasalar ham, ular biz doimo uni izlashda yekanligimizga ishonishadi va biz qanchalik yaqin bo'lsak, shuncha ko'p o'rganishimiz mumkin. Tanlov insonparvarlik tamoyilida markaziy o'rin tutadi. Gumanistik ta'lim o'quvchilarga qaratilgan bo'lib, talabalarni o'z ta'limini nazorat qilishga undaydi. Ular kundalik ishlardan tortib kelajak maqsadlarigacha bo'lgan tanlovlarni amalga oshiradilar. Talabalar o'zlari tanlagan vaqt ichida ma'lum bir qiziqish sohasiga ye'tibor qaratishlari tavsiya yetiladi. Gumanistik ta'limdan foydalanadigan o'qituvchilar bunga ishonishadi. Talabalar uchun motivasiya va o'rganishga jalb qilish juda muhim va bu talabalar haqiqatan ham bilishni xohlagan narsani o'rganishga qaror qilganlarida sodir bo'ladi. Talabalarni mustaqil o'rganishga ilhomlantirish uchun faollikni targ'ib qilish. Ushbu psixologik yondashuvning samaradorligi o'quvchilarning o'zlarini qiziqtirishi va motivasiyasini his qilishlariga asoslanadi, shuning uchun ular o'rganishni xohlashadi. Shunday qilib, insonparvarlik prinsipi o'qituvchilarning o'quvchilarni qiziqtirishi uchun ularni o'rganishga qiziqadigan narsalarni topishga undashga tayanadi. Ushbu psixologik yondashuvning samaradorligi o'quvchilarning o'zlarini qiziqtirishi va motivasiyasini his qilishlariga asoslanadi, shuning uchun ular o'rganishni xohlashadi. Shunday qilib, insonparvarlik prinsipi o'qituvchilarning o'quvchilarni qiziqtirgan narsalarini topishga undash orqali ularni o'rganishga qiziqishlariga tayanadi.

O'z-o'zini hurmat qilishning ahamiyati. Aksariyat insonparvar o'qituvchilar uchun baholar muhim yemas. O'z-o'zini baholash - ta'lim qanday ketayotganini baholashning yeng muhim usuli. Talabalarni baholash o'quvchilarni o'rganishdan qoniqish va hayajonga asoslangan biror narsa qilishdan ko'ra baholash uchun ishlashga undaydi. Muntazam sinov va yeslab qolish mazmunli o'rganishga olib kelmaydi va shuning uchun insonparvar o'qituvchilar tomonidan rag'batlantirilmaydi. Gumanistik o'qituvchilar bolalarga o'z taraqqiyotiga qanday munosabatda bo'lishlarini ko'rishlari uchun o'z-o'zini baholashga yordam beradi.

Tuyg'ular va bilimlar o'quv jarayoni uchun muhimdir va ularni gumanistik psixologiyaga ko'ra ajratmaslik kerak. Gumanistik o'qituvchilar bilim va his-tuyg'ular o'quv jarayonida yonma-yon borishiga ishonishadi. Kognitiv va hissiy ta'lim gumanistik ta'lim uchun muhimdir. Dars va mashg'ulotlar u yoki bu narsaga yemas, balki butun o'quvchiga, uning aql-zakovati va his-tuyg'ulariga qaratilishi kerak.

Xavfsiz o'quv muhiti. Insonparvarlik tamoyili butun o'quvchiga qaratilganligi sababli o'qituvchilar o'quvchilar o'z yehtiyojlarini iloji boricha qondirishlari uchun xavfsiz muhit yaratish zarurligini tushunadilar. O'rganishga ye'tibor qaratish uchun ular jismoniy, aqliy va hissiy jihatdan xavfsiz his qilishlari kerak. Gumanistik o'qituvchilar talabalarga imkon qadar ko'proq yehtiyojlarini qondirishga yordam berishga ishtioqlikdir.

Ta'limdagi ushbu tamoyilning ildizlari gumanistik psixologiyaga asoslangan bo'lib, asosiy tushunchalar bolalarning tabiatan yaxshi ekanligi va ta'lim "butun" bolani o'qitishning barqaror usullariga qaratilishi kerak degan g'oyaga asoslangan. Bu nazariya shuni ta'kidlaydiki, talaba qanday o'rganish bo'yicha dominantdir va ular yaxshi o'rganishlari uchun ularning barcha yehtiyojlari qondirilishi kerak. Gumanistik nazariya yondashuvi ta'limning bir qismi sifatida ijtimoiy ko'nikmalar, his-tuyg'ular, aql, badiiy mahorat, amaliy ko'nikmalar va boshqalarni o'z ichiga oladi.

Xulosa qilib aytganda, Hozirgi zamonda irqchilik, etnik kamsitish, nogiron fuqarolarga nisbatan kamsitishning hozirgi bosqichida ta'limning maqsadi o'quvchilarning bilim va tushunchadan faol faoliyatga o'tishini pedagogik jihatdan osonlashtirish bo'lishi kerak: madaniyatlar tengligini tushunishdan muammoni hal qilishga qaratilgan faoliyatga. mavjud madaniy mojarolar, madaniy kamsitish, madaniy tajovuz va madaniy vandalizmni minimallashtirish. Bu turli darajadagi ta'lim dasturlariga turli etnik, irqiy, ijtimoiy, diniy, gender va boshqa guruhlarning madaniyatlarini kiritishni o'z ichiga oladi. Shu munosabat bilan insonparvarlik dunyoqarashi, insonparvarlik kabi tushunchalarning mohiyatini dolzarblashtirish alohida ahamiyat kasb yetadi. Uyg'onish davri o'zining Sharq va G'arb versiyalarida dunyoga yangicha qarashni, ilm-fan va insonparvarlikni anglashni olib keldi. Uyg'onish davri antroposentrizmi insonni barcha bilimlar, tafakkur va insonparvarlik ideallarining markazi va maqsadi qilib qo'yadi. Mutafakkirlar insonning ma'naviy-axloqiy tabiatini shakllantirishga katta ye'tibor berishadi, fan ijodiy shaxsning kognitiv va faol yerkinligi chegaralarini kengaytirish vositasi sifatida qaraladi. Bu davr insonparvarlik madaniyatida fanning qadriyat-axloqiy, insonparvarlik, dunyoqarash yo'nalishlari tendensiyasi amalga oshadi. Ilmiy bilim va insonparvarlik qadriyatlar ustuvorligi bilan o'zaro bog'langan, o'zaro bog'liq kategoriyalar sifatida talqin etiladi. Uyg'onish davri antroposentrizmi insonning kosmik faoliyati va zamonaviy ilm-fanning gumanistik masalalarga jiddiyroq burilishlari bilan ajralib turadigan zamonaviy jamiyatimizda o'z ahamiyatini yo'qotmagan.

ADABIYOTLAR

1. Karimov I.A. Yuksak Ma'naviyat –yengilmas kuch. –T..Ma'naviyat. 2008.
2. “O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida”gi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni. – T.: Adolat, 2017. – B. 22.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 yil 28-yanvardagi 60-son —“2022-2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risidagi Farmoni” Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 29.01.2022 y., 06/22/60/0082-son, 18.03.2022 y., 06/22/89/0227-son, 21.04.2022 y., 06/22/113/0330-son
4. Abdullayeva Sh.A. Obu'ayya pedagogika. –T.:O'qituvchi, 2017 g
5. Voxidov R, Maxmudov M. Imon qalb gavhari. Toshkent,: Ma'naviyat, 1999. – 200 b
6. Qurbonova D.A. Ingliz tili darslarida o'quvchilarda madaniyatlararo bag'rikenglik kompetensiyasini shakllantirish usullari, metodlari, mexanizmlari // Filologiya va til o'qitish metodikasining dolzarb muammolari va istiqbollari: Respublika miqyosidagi ilmiy-amaliy konferensiya materiallari. 2021 yil 21-22 may. – Jizzax, 2021. – B. 601-603
7. Xudoyqulov X.J. Pedagogika va Psixologiya. –T.: Dizayn Press, 2011 y
8. Xudoyqulov X.J. Pedagogik mahorat . –T. Navro'z, 2011.
9. Xudoyqulov X.J. O'zbekning g'ururi- uning odobida. Toshkent.Dizayn Press, 2007.150 b
10. Yusupov E., Ismoilov X. Inson barkamolligi. –Toshkent: Yulduzcha, 1990.- 250 b